

**HRAD MURÁŇ - prehľad vykonaných aktivít v roku 2014
v rámci projektu Ministerstva kultúry SR podprogram 1.4:
„Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva“**

Hrad Muráň - východný pohľad

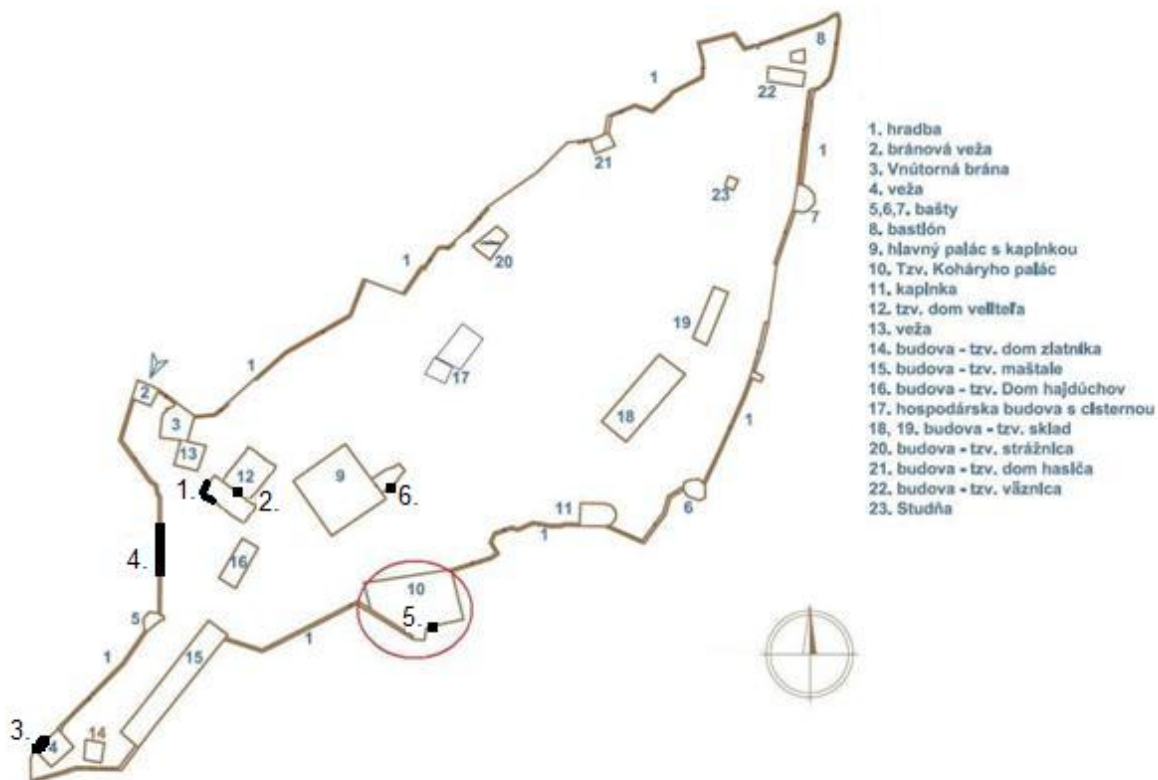
Obec Muráň, vlastníč NKP Hrad Muráň, sa v roku 2014 po druhý krát zapojila do národného programu „Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva“. Na základe pridelenej dotácie z MK SR a v rámci finančnej podpory z Európskeho sociálneho fondu v spolupráci s ÚPSVaR v Revúcej zamestnala pre práce na hrade 17 nezamestnaných na obdobie 6 mesiacov od júla do decembra 2014. Hradný areál tak opäť ožil pracovnou činnosťou s výsledkami, ktoré návštevníci pozitívne hodnotili, pretože okrem konzervačných zásahov sa aktivity sústredili hlavne na revitalizáciu hradného areálu.

Z kolektívu 17 hradných zamestnancov boli 6 odborní. Z toho 3 murári, ktorí vymurovali 40% z celkového objemu konzervačných zásahov pod dozorom remeselníka s viac ako 15 ročnou praxou s konzervačnými prácami na torzálnnej architektúre. V partii sú ďalší dvaja (v roku 2014 pomocní), ktorí sa úspešne zapájali do murovania, premurovávania a hĺbkového škárovania. Dovolím si tvrdiť, že v Muráni sa vytvorila partia so správnymi návykmi pri použití tradičnej technológie murovania s vápennou maltou a môžu tak byť nápomocní pri obnove a záchrane Hradu Muráň pre ďalšie obdobie.

V roku 2014 sme hradných zamestnancov zapojili do pomocných ako aj odborných činností a to v rámci archeologického výskumu Koháryho paláca, konzervačných prác na viacerých miestach hradu, stavby lešenia, vynášania materiálu a ostatných činností súvisiacich s oživením hradného areálu, ktorého rozloha je cca 3 ha.

Tento rok sme pre hradných zamestnancov v spolupráci s vedením projektov obnovy hradov Plaveč, Obišovce, Šebeš uskutočnili exkurziu po východoslovenských hradoch Plaveč, Zborov, Kapušany, za účelom výmeny praktických skúseností, oboznámení sa s inými pracovnými podmienkami pri obnove a údržbe iných hradov. Správa z exkurzie je priložená k faktúre za autobusovú prepravu osôb.

Situácia - areál hradu - zásahy 2014

Zrealizované činnosti v roku 2014:

- A – konzervačné práce v počte 6 zásahov
- B – technická podpora pre konzervačné zásahy
- C – výskumy na Koháryho paláci (objekt 10 označený červenou): archeologický a AH
- D – činnosti súvisiace s revitalizáciou hradného areálu

1. zásah – Dom veliteľa – JZ roh mladšej prístavby, tehlové okno

Dom veliteľa - JZ roh mladšej prístavby – exteriér

rok 2002 - z archívu

rok 2013 - po archeológii

rok 2014 po realizácii

Dom veliteľa - JZ roh mladšej prístavby - interiér

stav pred rozoberaním uvoľneného muriva

stav po rozobratí uvoľneného muriva

stav po realizácii v roku 2014

Oranžovou farbou je označená konštrukcia staršej stavebnej etapy objektu, ktorá bude pri ďalšej obnove odlíšená primurovaním bez previazania muriva.

Priebeh prác na JZ rohu: rekonštrukcia tehlového okna, murovanie a hĺbkové škárovanie

počas zásahu - exteriér

pred zásahom - interiér

po zásahu - interiér

2. zásah – Dom veliteľa – SV stena – otvor/kaverna, schody

Dom veliteľa - SV stena - exteriér

otvor pre zásahom, murivo uvoľnené a prerastené koreňmi

po rekonštrukcii špaliet, prahu a schodov, otvor zamurovaný podľa PD

Priebeh čistenia otvoru, rekonštrukcie schodov, špaliet a zamurovávania otvoru

Dom veliteľa interiér – stav pred a po zásahu, detail výmurovky

Provizórne zastrešenie klenby v Dome veliteľa – ochrana pred zatekaním vody a ďalším premfzaním muriva klenby

Realizácie podľa schválenej PD Domu veliteľa, stanovisko č. KPUBB-2013/1823-13/76476/HUN zo dňa 26.11.2013: - **zásahy 1 a 2.**

Odchýlky od schválenej PD Domu veliteľa pri 1. a 2. zásahu:

- rekonštrukcia tehlového okna – pred zásahom bol odkonzultovaný spôsob a vzhľad rekonštrukcie a projektant s odborným garantom sa zhodli na vzhľade podľa fotografie z roku 2002.
- rekonštrukcia schodov – nebola predpísaná. Pri čistení otvoru pred zámurovkou sa našli čitateľné stopy po prahu, schodoch a špaletách bez určenia výšky dverového otvoru. Z dôvodu zachovania týchto stôp sa schody, prah a špalety zrekonštruovali a otvor sa po konzultácii s odborným garantom a projektantom zamuroval hlavne z dôvodu statickej konsolidácie nosnej steny valenej klenby.

Realizácie podľa rozhodnutia č. KPUBB-2013/1823-11/75866/HUN zo dňa 25.11.2013:

- zásahy 3, 4, 5 a 6.

3. zásah – Juhozápadný múr hradby

JZ múr hradby – vnútorný plášť mladšej vývojovej etapy

pred zásahom

po zásahu

Priebeh konzervačných prác na vnútornom plášti múru, sanácia koruny a jej zatrávenie

4. zásah – Západný múr z vnútornej strany hradby

hradba pred zásahom

hradba po zásahu 2014

V konzervácii pravej časti múru, kde sa predpokladá prítomnosť strielne sa nemohlo pokračovať kvôli stromu chráneného druhu v zmysle vyhlášky o ochrane prírody – jarabine Hazslinszkeho. Pracovníci Správy NP Muránska planina nám až ku koncu murárskej sezóny navrhli/povolili možné zásahy do koreňového systému, preto chceme túto časť hradby obnoviť čo najskôr – zámer 2015.

koruna múru a predprseň

prekrytie koruny a predprsne pred zimou

Priebeh konzervačných prác na západnej hradbe

5. zásah – Koháryho palác - exteriér

Fixácia uvoľneného lícneho muriva okrem zakonzervovania slúžila aj na zabezpečenie lícných kameňov pred pádom po strmom svahu ďaleko od hradu.

2013 pred zabezpečením

2014 pred zásahom

2014 po zásahu

6. zásah – Hlavný palác – oblúk vstupnej brány

pred zásahom

počas zásahu

po zásahu

Detaily degradácie muriva pravej nosnej časti a priebeh jej sanácie

B: Technická podpora pre konzervačné zásahy

Vynášanie náradia, materiálu

Hrad Muráň je špecifický svojou polohou, rozlohou a nedostupnosťou terénu pre akékoľvek mobilné prostriedky. Všetko náradie, stavebné stroje, lešenie, rezivo a všetok materiál sa vynáša manuálne v náročnom teréne cca 450 m. Na úseku 250 m nie je možné použiť ani fúrik.

V roku 2014 sa okrem potrebného náradia, miešačky, vynosilo na hrad 11,5 t (cca 6,5 m³) piesku/kameniva a 1,5 t nehaseného kusového vápna postupne a to vo vreciach na chrbtach. Ručná manipulácia s pieskom, ktorý nebolo možné nákladným autom dovieŕ pod hrad (bol zložený 1,2 km od hradu), sa 3-násobila, pribudlo nakladanie a vykladanie piesku z vlečky traktora, jeho vrecovanie a následné vynášanie. S vynášaním piesku/kameniva pomáhali aj návštevníci hradu, ktorí nám túto sezónu podľa odhadov pomohli vyniesť cca 5 t. Logistika vynášania materiálu na Hrad Muráň má svoje špecifiká, preto uvádzam jej foto-zhrnutie.

Prvý deň prepravy piesku/kameniva.

1. Vydávalo sa aj vápno, ktoré sme si vždy už v obci dávkovali do vriec s objemom – 20 l.
2. Vrecovanie piesku 0-4 a jeho nakladanie na vlečku v objeme na prepravu, nie vynášanie
3. Zloženie vriec pri skale pod hradom, konečná pre motorové vozidlá – terénne.

4. Nakladanie kameniva na Veľkej Lúke, najbližšia dostupnosť k hradu pre nákladne auto
5. Vyloženie piesku pod skalou (aj s odkazom pre kolegov)
6. Vynášanie (rezivo – v iný deň)

Aj takéto množstvo piesku vneseného návštevníkmi sme si našli jedno ráno na hrade.

Študenti Gymnázia Martina Kukučina v Revúcej, tiež pomohli s vynášaním kameniva, okrem poďakovania v oblastných novinách dostali aj prednášku o postupoch záchranných prác na torzálnej architektúre, o tradičných technológiách, o výskumoch. Študenti dostali aj informácie o možnosti výberu ďalšieho štúdia ak by sa v budúcnosti chceli venovať podobným aktivitám.

Stavebné zázemie – pri Dome veliteľa (v plániku objekt č. 12).

Preosievanie, premývanie sutiny po archeológii; príprava tzv. „horúcej malty“ a jej použitie po odležaní min. 1 deň; príprava ílovitej hmoty/zatrávenie

Jednou z predností hradu je **dostatok vody z hradnej studne** (v plániku objekt č. 23) pre stavebné účely. V roku 2014 sme mali stavebné zázemie od studne vzdialené cca 200 m a tým sa **sťažila manipulácia pri čerpaní vody** s medzistanicami (obecný hasiči nám na zapožičali hadice a v konkrétne dni čerpania aj vysokovýkonné čerpadlo).

Čerpanie vody zo studne a prečerpávanie do medzistanice, cca 1/2 trasy

Lešenie (cca 170 m²) sme mali v roku 2014 na hrade v zloženom stave - vonkajšia hradba Protitureckého bastiónu (v plániku objekt č. 8). Po demontáži sa prenieslo do areálu hradu k jednotlivým miestam stavebných zásahov. Na záver sezóny sa opäť postavilo a nad klenbou v Dome veliteľa sme tak zabezpečili provizórne prestrešenie.

C – výskumy na Koháryho paláci

V roku 2014 prebehli na objekte Koháryho paláca dva výskumy:

- Archeologický výskum
- Architektonicko – historický výskum, pre ktorý bolo nevyhnutné zrealizovať geodetické zameranie objektu. Výstup z výskumu zahŕňa návrhy obnovy objektu a čiastočné výsledky archívneho výskumu – inventáre hradu.

Koháryho palác pred výskumom a po výskume v priebehu prác na prezentácii objektu

Sonda v podpivničenej časti Koháryho paláca a jej prezentácia po skončení výskumov

Sonda na murovanej konštrukcii, zasypanie po výskume a príprava prezentácie nálezů

Koháryho palác začiatkom decembra 2014

D – činnosti súvisiace s revitalizáciou hradného areálu

Hrad Muráň sa nachádza v Národnom parku Muránska planina v Národnej prírodnej rezervácii Cigánka, pričom hradný areál je v 4. stupni ochrany prírody a priestor bezprostredne za hradbami v 5. stupni. Akákoľvek činnosť na hrade musí byť vopred schválená úradom životného prostredia a realizovaná v spolupráci so Správou NP Muránska planina, ktorá začína byť ústretovejšia pri údržbe areálu, nakoľko vidí výsledky systematickej záchrany hradu.

Údržba za hradbami - v roku 2014 sme odstránili stromy a náletovú vegetáciu v dostupnom teréne za hradbami v šírke 3 m od hradieb.

Údržba v areáli hradu - porovnaní s rokom 2013 sa v roku 2014 mohla vegetácia (okrem stromov, ktoré sa redukujú cielene v zmysle súhlasov OÚ, odbor životného prostredia v BB) redukovať celoplošne, čím hrad postupne **získava výraz hradného komplexu a nie lesa** prerasteného stredným porastom (mladé stromy, kroviny bez úpravy a tráva nad kolená). Návštevníkom hradu sa tak otvárajú nové priestory, ktoré doposiaľ nepoznali ani domáci (hradná záhrada, objekt konského/oslieho mlyna, juhovýchodná hradba a pod.).

Na viacerých miestach sa vytvorili posedenia, provízorne drevené zábradlia s novými výhľadmi do krajiny.

JV hradba s tzv. Bašovými tajnými dverami – starý strom v bezprostrednej blízkosti hradby je už minulosť... pán Kohút s pánom Šimkovicom už sedia na dvojkresle pre návštevníkov

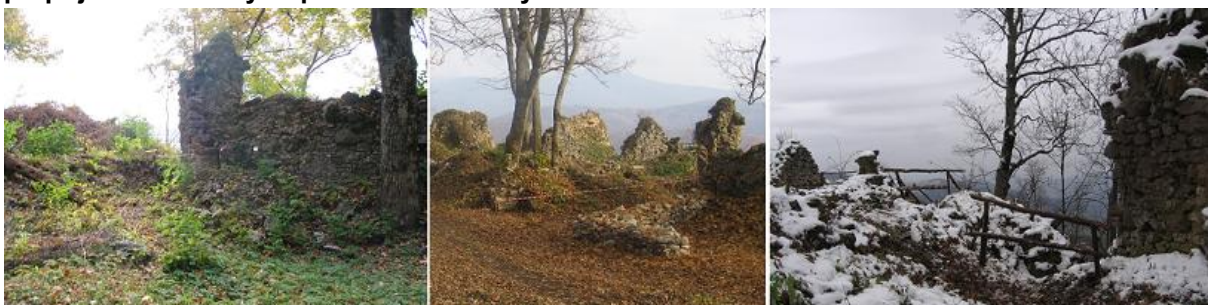
Pohľad na SV hradného areálu v blízkosti objektu sklady (v plániku objekt č. 18)

JZ časť hradného areálu, vpravo objekt stajní (v plániku objekt č. 15)

Prezentácia objektu kasární náznakovým múrikom vyskladaným nasucho a náznakové prepojenie s Koháryho palácom dreveným zábrdlím

Obnovená vyhládka na stolické vrchy a hradná záhrada po údržbe s posedením

Odborné konzultácie na hrade v roku 2014

Dátum	Meno	Organizácia	Účel návštevy
14.5.	prezenčná listina		Vstupná komisia archeologického výskumu
3. a 17.7.	Drahoš Blanár	Správa NP MP	Usmernenie pri odstraňovaní vegetácie
8.7.	Martin Miňo	KPÚ BB	Konzultácia počas archeologického výskumu
18.7.	Milan Poprocký	Advis s.r.o.	Za realizáciu konzervačných prác
2.8.	Tomáš Kozlík	geodet	Odporúčania pred zameraním
4.8.	prezenčná listina		Výstupná komisia archeologického výskumu
28.-30.8.	Tomáš Kozlík	geodet	Zameranie Koharyho paláca
4.9.	Michal Šimkovic	výskumník/garant	A-H výskum + konzultácie práce 2014
4.9.	Milan Poprocký	Advis s.r.o.	Za realizáciu konzervačných prác
23.9.	prezenčná listina		Kontrolný deň prebiehajúcich aktivít/konzervačné práce
1.10.	Drahoš Blanár	Správa NP MP	Usmernenie pri odstraňovaní vegetácie
1.10.	Eva Majchráková	MK SR	Oboznámenie sa s prebiehajúcimi prácami na hrade
14.10.	Horanský	PÚ SR	Obhliadka a odporúčania pred zameraním (vegetácia)
14.10.	Barkacz	Geodeticca	Obhliadka a odporúčania pred zameraním (vegetácia)
14.10.	Drahoš Blanár	Správa NP MP	Konzultácie pred ďalším odstraňovaním vegetácie
15.10.	Milan Poprocký	Advis s.r.o.	Za realizáciu konzervačných prác
21.10.	Drahoš Blanár	Správa NP MP	Usmernenie pri odstraňovaní vegetácie
27.10.	Barkacz + real. team	Geodeticca	Zameranie vybraných objektov
30.10.	Michal Šimkovic	výskumník/garant	A-H výskum + konzultácie: zámer obnovy 2015
11.11.	Michal Šimkovic	výskumník/garant	A-H výskum + konzultácie: zámer obnovy 2015
11.11.	Vladimír Kohút	statik	Technická obhliadka hradu pre zámer obnovy 2015
11.11.	Drahoš Blanár	Správa NP MP	Stretnutie so statikom pre upresnenie ďalšieho výrubu
12.11.	Drahoš Blanár	Správa NP MP	Usmernenie pri odstraňovaní vegetácie
9.12.	Ladislav Huňavý	KPÚ BB	Ukončenie prác 2014 + zámer obnovy 2015

Záver správy

Môžeme konštatovať, že výsledky aktivít pri obnove Hradu Muráň v roku 2014 aj napriek neskoršiemu spusteniu a nepriaznivému počasiu počas sezóny (často bývali celodenné dažde) sú hmatateľné a výrazne čitateľné. K týmto výsledkom sa môžu hrdo podpísať hradní pracovníci, ktorí okrem aktivít na hrade pri nástupe do práce skoro denne vynášali potrebné veci k výkonu práce. Keď to nebolo vrece piesku alebo vápna, tak to bola motorová píla, čerpadlo na vodu zapožičané hasičmi na jeden deň, bandaska s benzínom, rezivo atď. Nakoľko je Hrad Muráň špecifický svojou nedostupnosťou projekt obnovy so zapojením nezamestnaných je výborná alternatíva jeho záchranu, pretože sa ušetrila nemalé finančné prostriedky, v inom prípade vynaložené na mzdy pomocných ako aj odborných pracovníkov.

Na záver správy si dovoľím pridať netradičné fotografie, ktoré stoja za pozornosť a dúfam, že Vám vyčaria úsmev na tvári. Nového hradného pána Muráňa, ktorého prítomnosť na hrade sme zaznamenali v polovici septembra 2014 a do skončenia sezóny sme ho videli aj fotili na viacerých miestach hradu. Je pravdepodobné, že sa udomácnil, pretože aj koncom decembra ho návštevníci pod hradbami odfotili.

A tiež sme mali nepozvaného dobrovoľníka pri sanácií klenbového oblúka.

Záverečnú správu vypracovala:

Ing. Viera Kozárová, koordinátor pamiatkovej obnovy v roku 2014

viera@obnova.sk, 0915-897256, 0911-512685

V Nitre dňa 18. 01. 2015

Zhodnotenie výsledkov prác odborným garantom:

Všetky práce boli realizované v zmysle spracovaných prípravných dokumentácií. Pre stavebno-konzervačné práce je charakteristická veľmi dobrá až výborná kvalita murovania. Významným prínosom pre hrad je systém čiastkovej konzervácie ohrozených úsekov murív a tiež stabilizácia vybraných detailov prekrytím na sucho uloženými kameňmi.

Mgr. Michal Šimkovic

Schválil:

Ing. Roman Goldschmidt, starosta obce

V Muráni dňa 20. 01. 2015